

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто теоретичні та практичні питання формування, стану та ефективності управління виробничими запасами підприємства. Запропоновано показники та методики оцінювання інтенсивності та ефективності використання виробничих запасів підприємства. Розроблено алгоритм управління виробничими запасами підприємства і охарактеризовано його складові.

Ключові слова: підприємство, виробничі запаси, управління, облік, інтенсивність, ефективність.

Abstract

Theoretical and practical issues of formation, condition and efficiency of production inventory management of the enterprise are considered. Indicators and methods for estimating the intensity and efficiency of the use of production stocks of the enterprise are proposed. The algorithm of management of production stocks of the enterprise is developed and its components are characterized.

Key words: enterprise, production stocks, management, accounting, intensity, efficiency.

Діяльність сучасних підприємств в нинішніх умовах господарювання характеризується суттєвим посиленням конкуренції, постійним зростанням запитів споживачів і необхідністю їх безперебійного задоволення. Тому у підприємств об'єктивно виникає потреба у створенні виробничих запасів, одним із завдань яких є забезпечення безперебійного ходу виробничого процесу, оскільки за відсутності необхідних виробничих запасів підприємство може просто втратити споживачів своєї продукції та раніше опановані ринки збуту.

Окрім того, нестабільна та часто непрогнозована економічна ситуація в країні спонукає підприємства до пошуку більш раціональних підходів управління матеріальними ресурсами, значну частку яких займають саме виробничі запаси [1].

Разом з тим, практика формування та управління виробничими запасами на вітчизняних підприємствах свідчить, що не на всіх підприємствах цьому питанню приділяється належна увага. Саме тому будь-які дослідження, спрямовані на розкриття змісту і значення виробничих запасів в діяльності підприємств а також підвищення ефективності управління цими виробничими запасами, є актуальними та обґрунтованими.

Метою проведених досліджень є аналіз теоретико-методичних основ формування виробничих запасів на сучасних підприємствах та розроблення рекомендацій з підвищення ефективності управління цими запасами.

Результати дослідження

Під час проведення досліджень було встановлено, що на підприємствах існує велика кількість видів виробничих запасів, які потребують певної класифікації. Тому нами складено класифікацію ознак, за якими можна визначити види виробничих ресурсів, які використовуються на підприємстві. Так, за *елементами* виробничі запаси підприємства поділяються на: сировину, основні матеріали, покупні напівфабрикати, комплектуючі; допоміжні матеріали (паливо, запчастини, тара); малоцінні та швидкозношувальні предмети. За *ступенем використання* у виробничому процесі виробничі запаси поділяються на такі, які використовуються (споживаються) повністю (сировина і основні матеріали, напівфабрикати); або тільки змінюють свою форму і розміри (допоміжні матеріали); або лише сприяють виготовленню продукції, не входячи до її складу (малоцінні та швидкозношувальні предмети). За *способом оцінювання вартості* виробничі запаси поділяються на такі, які оцінюються за методом ФІФО; за методом ЛІФО; за середньозваженою собівартістю; за цінами продажу. За *джерелами формування* виробничі запаси підприємства можуть бути сформовані: за власні або прирівнені до них кошти; за запозичені кошти, за залучені кошти. За *рівнем регламентування* всі виробничі запаси поділяються на нормовані та ненормовані. Нормовані – це такі елементи виробничих запасів, на які працівники підприємства впливають безпосередньо, і які підприємство може контролювати та регулювати: сировина, основні матеріали. Ненормовані – це такі елементи

виробничих запасів, на які працівники підприємства або практично не впливають, або впливають дуже обмежено.

На кожному підприємстві, залежно від виду продукції, яка виготовляється, особливостей технологічного процесу тощо, всі виробничі запаси класифікуються за групами, підгрупами, видами, найменуваннями, типами, сортами, розмірами і іншими ознаками. Для цього на кожному підприємстві формується відповідний номенклатурний класифікатор виробничих запасів.

Однією із важливих задач кожного підприємства є *розрахунок величини виробничих запасів*, потрібних для забезпечення безперервного ходу виробничого процесу. Такий розрахунок потрібно робити як у *натуральній*, так і у *вартісній формі*, причому, що є дуже важливим, розраховані величини (натуральні та вартісні) мають бути *оптимальними*, оскільки нестача тих чи інших елементів виробничих запасів може спричинити зупинку виробничого процесу (а це фінансові втрати для підприємства), а їх надлишок – «законсервувати» певні кошти підприємства, тобто зашкодити їх спрямуванню на розв'язання інших, можливо більш важливих задач, що також може викликати певні фінансові втрати для підприємства. Тому нами було складено класифікацію методів розрахунку обгрунтованої потреби підприємства в конкретних елементах виробничих запасів, яку наведено на рис. 1.

Рисунок 1– Методи розрахунку обгрунтованих норм окремих елементів виробничих запасів

Складовою частиною управління виробничими запасами підприємства є мотивування працівників підприємства до економії всіх видів матеріальних ресурсів, включаючи і виробничі запаси. Зрозуміло, що чим більше буде зекономлено матеріальних ресурсів (включаючи виробничі запаси), тим менше коштів буде потрібно підприємству для їх придбання, тим вищою буде ефективність використання цих ресурсів.

Важливим етапом управління виробничими запасами є постійний контроль за використанням виробничих запасів підприємства. Цей контроль пропонується здійснювати за такими принципами:

- завозити лише ті матеріальні ресурси, які використовуються у виробництві;
- розмір запасу кожного виду матеріальних ресурсів встановлювати з урахуванням задоволення поточних потреб, враховуючи необхідність наявності підготовчого і страхового (гарантійного) запасів;
- зберігання виробничих запасів організувати з використанням сучасних ресурсозберігаючих технологій;
- всі виробничі запаси мають бути обліковані і маркіровані;
- має бути встановлено єдиний підхід до оцінювання вартості відпуску виробничих запасів у виробництво: за методом ФІФО, ЛІФО, середніх цін або іншим [2].

В практичній частині роботи проаналізовано основні показники діяльності державного підприємства «Електричні системи». Встановлено, що протягом 2018-2021 років чистий дохід підприємства та собівартість реалізованої продукції мали тенденцію до зростання. Величина валового прибутку підприємства протягом 2018-2021 років постійно зростала: з 41 млн грн у 2018 році до 71

млн грн у 2021 році, в той час, як прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності та чистий прибуток мали коливальну тенденцію і практично перебували на одному і тому ж рівні. Так, чистий прибуток підприємства у 2018 р. становив 20 млн грн, а в 2021 р. – 19 млн грн.

В результаті проведених досліджень нами було запропоновано таку послідовність дій з аналізування стану та ефективності управління виробничими запасами підприємства, яку наведено на рис. 2.

Рисунок 2 – Послідовність дій з аналізування стану та ефективності управління виробничими запасами підприємства

Показниками, які характеризують інтенсивність та ефективність використання виробничих запасів підприємства можуть бути: абсолютна та відносна динаміка середньорічної вартості виробничих запасів підприємства; частка виробничих запасів у середньорічній вартості оборотних активів; коефіцієнти оборотності оборотних активів і виробничих запасів; коефіцієнт обіговості виробничих запасів; рентабельність виробничих запасів; тривалість одного обороту виробничих запасів; рівень та динаміка зміни матеріаломісткості і матеріаловіддачі продукції підприємства; коефіцієнт закріплення виробничих запасів [3].

Висновки

Систему управління виробничими запасами підприємства можна вважати ефективною, якщо результати його роботи будуть мати стійку тенденцію до покращення, а, оскільки розвиток будь-якого підприємства передбачає наявність у нього виробничих ресурсів певної кількості та якості, то проведення обґрунтованого аналізу використання цих виробничих ресурсів в умовах сьогодення набуває особливого практичного значення.

1. Різник В. В. Теоретичні аспекти управління виробничими запасами підприємства / Різник В. В. //Економічний вісник університету. Сер. : «Економіка та управління». 2015. Вип. 24/1. С. 50—56.

2. Коваль Н. І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінський аспекти / Н. І. Коваль // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 7. С. 93—105.

3. Польова Т.В., Резнік А.С. Оцінка ефективності використання виробничих запасів як підґрунтя для прийняття зважених управлінських рішень. Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія Економіка, вип. 2 (8), 2017. С. 106-112.

Козловський Володимир Олександрович – к.е.н., доцент, професор кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: v@vin.ua або Kozlovskiy.vk.vntu.edu.ua

Паламарчук Марина Віталіївна – студентка 4-го курсу гр. МВКД-186 факультету менеджменту та інформаційної безпеки Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: marina.palamarcuk786@gmail.com

Kozlovskiy Volodymyr Oleksandrovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsya, e-mail: v@vin.ua or Kozlovskiy.vk.vntu.edu.ua

Palamarchuk Maryna – 4th year student gr. MVKD-18b of the Faculty of Management and Information Security of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: marina.palamarcuk786@gmail.com